

УДК 004:008:[004-042.22+044-047.22](045)

INFORMATION ACTIVITY AND INFORMATION LITERACY AS COMPONENTS OF INFORMATION CULTURE ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ІНФОРМАЦІЙНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Berbets T.M. / Бербец Т.М.,*Ph.D., Associate Professor /к. п. н., доцент*

ORCID: 0000-0002-9334-7112

*Pavlo Tychnya Uman State Pedagogical University, Uman, Sadova, 2, 20300**Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,**Умань, Садова, 2, 20300***Bezhenar I.P. / Беженар Є.П.***Teacher of computer science and mathematics/вчитель інформатики та математики*

ORCID: 0009-0008-1987-9488

*Uman gymnasium 7 Uman city council of Cherkasy region,**Uman, 12, Slonskoho Anatoliya, 20300/**Уманська гімназія 7 Уманської міської ради Черкаської області,**м. Умань, Слонського Анатолія, 12, 20300*

Анотація: Стаття розглядає концептуальні аспекти інформаційної діяльності та інформаційної грамотності в контексті інформаційної культури. Вона аналізує роль інформаційної діяльності як ключового компонента сучасного інформаційного середовища та підкреслює значення інформаційної грамотності як необхідної навички для ефективної взаємодії з інформацією. Авторі досліджують, як ці складові взаємопов'язані і як вони формують основу для розвитку інформаційної культури в сучасній освіті і професійній діяльності. Стаття також аналізує виклики та можливості, що виникають у процесі формування інформаційної культури в умовах швидких технологічних змін.

Ключові слова: освіта, компетентність, інформаційна діяльність, інформаційна культура, інформаційна грамотність.

Вступ.

Важливість проблеми формування інформаційної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти в умовах сучасного інформаційного суспільства вимагає від освітніх структур врахування тенденцій та темпів розвитку нових засобів інформатики і перспектив їх використання в шкільній практиці. Необхідно готувати високоосвічену учнівську молодь, яка швидко адаптується до нової інформаційної культури суспільства.

Інформаційна культура є важливим елементом сучасної освіти, який впливає на розвиток учнів у різних аспектах їхнього навчального процесу. Вона включає здатність ефективно працювати з інформацією, що передбачає її пошук, аналіз, оцінку, використання і створення нових знань. Інформаційна культура допомагає учням орієнтуватися у великому обсязі інформації, що постійно зростає, і вчить критично мислити та приймати обґрунтовані рішення.

Українські вчені В. Биков, О. Волошина, О. Гуревич, С. Лапінський, І. Паламарчук, І. Соколовська, О. Співаковський, С. Ткачук, Т. Яценко та інші у своїх працях досліджують різноманітні проблеми формування інформаційної культури учнів, орієнтуючи свою діяльність на ключових аспектах цього процесу. Вони акцентують увагу на розвитку критичного мислення учнів у

контексті інформаційного середовища, яке постійно змінюється і розширюється.

З огляду на актуальність досліджуваного питання метою нашої статті є аналіз сутності інформаційної культури учнів та її складників – інформаційної діяльності та інформаційної грамотності.

Основний текст.

Оскільки інформаційна діяльність є мотивованим, цілеспрямованим видом діяльності і спрямована на пізнання та перетворення предмета діяльності, необхідно розглянути визначення інформаційної діяльності.

Одним із ключових аспектів інформаційної культури є вміння розпізнавати надійні джерела інформації та уникати дезінформації. Це надзвичайно важливо в епоху цифрових технологій, коли учні мають доступ до величезної кількості даних з різних джерел, але не всі з них є достовірними або корисними.

Інформаційна культура також сприяє розвитку комунікативних навичок учнів, оскільки вони вчаться передавати інформацію зрозуміло і точно, а також розуміти і оцінювати інформацію, отриману від інших. Це важливо не лише для навчання, але й для життя в сучасному суспільстві, де інформаційні потоки відіграють центральну роль.

Загалом, інформаційна культура допомагає учням стати більш самостійними і впевненими у своїх навчальних досягненнях, сприяє їхньому професійному розвитку та адаптації до вимог сучасного світу.

Існують різні точки зору на визначення поняття «інформаційна діяльність». Розглянемо деякі з них.

Дослідниця О. Волошина визначає термін «інформаційна культура» як комплекс знань, умінь і навичок, які дозволяють особі ефективно орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі. Вона підкреслює, що інформаційна культура включає здатність не лише знаходити і використовувати інформацію, але й критично її оцінювати і створювати нові знання на її основі.

Згідно з О. Волошиною, інформаційна культура охоплює різні аспекти, такі як вміння правильно використовувати інформаційні технології, здатність аналізувати і відрізняти надійні джерела від недостовірних, а також розвиток критичного мислення і медіаграмотності. Вона акцентує увагу на важливості формування у учнів умінь, які дозволяють ефективно управляти інформацією, що є ключовим для їх успішного навчання і соціальної адаптації в сучасному світі [2].

Олександр Гуревич визначає термін «інформаційна культура» як інтеграцію знань, умінь і навичок, які забезпечують ефективно і критично використання інформаційних ресурсів. За його визначенням, інформаційна культура включає в себе не лише здатність знаходити і використовувати інформацію, але і навички оцінки її достовірності, аналізу та синтезу інформаційних даних, а також створення нових знань на основі отриманої інформації [3].

Професор В. Биков визначає термін «інформаційна культура» як сукупність знань, умінь і навичок, що дозволяють особі ефективно і критично взаємодіяти з інформаційними ресурсами в різних форматах. З його точки зору,

інформаційна культура включає в себе здатність знаходити, оцінювати, обробляти і використовувати інформацію для досягнення конкретних цілей.

В. Биков підкреслює, що інформаційна культура є ключовою для успішного навчання і професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства. Вона передбачає не тільки технічні навички роботи з інформаційними технологіями, але і здатність до критичного аналізу інформаційних джерел, розуміння і усвідомлення інформаційних процесів, а також здатність адаптуватися до швидко змінюваного інформаційного середовища.

На думку Бикова, важливо формувати інформаційну культуру у учнів через інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес, що дозволяє розвивати у них навички управління інформацією, критичного мислення та ефективної комунікації [1].

Науковець С. Лапінський визначає термін «інформаційна культура» як сукупність знань, умінь і навичок, які дозволяють ефективно використовувати інформаційні ресурси та технології для навчання, дослідження та професійної діяльності. Він підкреслює, що інформаційна культура включає не лише технічні аспекти роботи з інформаційними технологіями, але і здатність критично оцінювати інформацію, аналізувати її достовірність і релевантність, а також адаптувати отримані знання для вирішення конкретних завдань [4].

Таким чином, ми визначаємо інформаційну культуру як комплекс знань, навичок і вмінь, що дозволяє учню ефективно знаходити, оцінювати, використовувати та створювати інформацію, критично аналізуючи її достовірність і значення в сучасному інформаційному середовищі.

Одним зі складників інформаційної культури є інформаційна діяльність. Інформаційна діяльність є передумовою сформованої інформаційної культури, та як і будь-яка інша людська діяльність (але не поведінка загалом), є цілеспрямованою. Суб'єкт, що її здійснює (особистість, соціальна група, маса людей), переслідує певну мету. Цілі інформаційної діяльності, на наш погляд, можуть бути такими:

- отримання нового знання, емоційних імпульсів, порад або вказівок;
- сповіщення інших людей про пізнане та пережите;
- управління поведінкою інших людей.

Ми схильні до думки, що доцільним є розмежування інформаційної діяльності на діяльність загального характеру, спеціальну та спеціалізовану. Інформаційна діяльність загального характеру навряд чи потребує визнання її публічної функціональності. Реалізація прав користувача загальнодоступною інформацією через існуючі інформаційні системи спрямована перш за все на задоволення приватного інтересу і не виходить за межі самостійної реалізації суб'єктивних прав особистості. Спеціальна інформаційна діяльність пов'язана з виконанням служби в органах державної влади та місцевого самоврядування, визначається параметрами їх компетенції, у зв'язку з чим її публічна значущість не викликає сумнівів. Найбільший інтерес представляє спеціалізована інформаційна діяльність, яка, на наш погляд, має приватно-публічний характер. Спеціалізована інформаційна діяльність здійснюється з

метою формування та використання інформаційних ресурсів, інформаційних технологій і комунікацій, реалізації ринку в сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

Інформаційну діяльність також можна розглядати через призму потреб. Суб'єкт усвідомлює задоволення потреби як кінцеву мету своєї діяльності. Її успішність залежить від правильності постановки мети, що передбачає пошук ефективних засобів і шляхів її досягнення. Пошук засобів актуалізує для суб'єкта необхідність пошуку та отримання потрібної інформації. Процес обміну інформацією виступає як джерело її отримання. Варіативний характер діяльності та виникаюча при цьому потреба у виборі породжують у суб'єкта потребу в отриманні інформації, тобто формують особливу потребу – інформаційну. Саме вона є рушійною силою інформаційної діяльності. Суть «інформаційної діяльності» зводиться до сприйняття її як специфічного, цілеспрямованого, безперервного процесу, що здійснюється спеціальними структурами, окремими громадянами, та включає збір, накопичення, перетворення і надання інформації суб'єктам управління, необхідної для вирішення поставлених перед ними завдань [7].

Найхарактернішими моментами інформаційної діяльності є:

по-перше, постановка проблем, уточнення цілей і завдань, розробка оцінки, прийняття рішення. Всі інші види інформаційної діяльності виконують фахівці та технічні працівники.

по-друге, через розподіл праці в управлінні трудова діяльність починає вимагати наявності спеціально підготовленої інформації.

по-третє, управління реальним процесом здійснюється через діяльність цілої команди зі складною структурою, тобто виникає потреба в інформації про суб'єкт управління.

по-четверте, різко зростає кількість зовнішніх зв'язків, а отже і обсяг зовнішньої інформації [8].

На основі аналізу інтерпретацій поняття «інформаційна діяльність», наведених вище, ми сформулюємо своє розуміння цього поняття. Під інформаційною діяльністю будемо розуміти цілеспрямований процес, який орієнтований на збір, зберігання, обробку, передачу, пошук, захист та інші аспекти інформації для забезпечення відповідних потреб учня.

Окрім інформаційної діяльності, до структурних елементів інформаційної культури ми відносимо також інформаційну грамотність.

Ірина Паламарчук підкреслює, що інформаційна грамотність є важливим складником сучасної освіти, що включає в себе здатність ефективно шукати, оцінювати, використовувати та створювати інформацію в різних форматах. Вона зазначає, що інформаційна грамотність передбачає не тільки технічні навички роботи з інформаційними технологіями, але й критичне мислення, яке допомагає оцінювати достовірність і актуальність інформації.

І. Паламарчук акцентує увагу на важливості інтеграції інформаційної грамотності в навчальні програми, особливо в контексті уроків трудового навчання та технологій. Вона вважає, що розвиток інформаційної грамотності допомагає учням краще орієнтуватися в інформаційному середовищі, приймати

обґрунтовані рішення та адаптуватися до швидко змінюваних умов сучасного суспільства.

В своїх дослідженнях І. Паламарчук акцентує на необхідності формування у учнів умінь, які дозволяють не тільки користуватися інформаційними ресурсами, але й критично їх аналізувати і ефективно застосовувати в навчальному та професійному контексті [5].

Дослідниця І. Соколовська визначає інформаційну грамотність як набір навичок і знань, які дозволяють особі ефективно знаходити, оцінювати, використовувати та створювати інформацію в різних форматах і з різних джерел. Вона підкреслює, що інформаційна грамотність включає не лише технічні навички роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями, але і критичне мислення, яке необхідне для аналізу та оцінки якості і достовірності інформаційних джерел.

Ірина Соколовська акцентує на важливості інтеграції інформаційної грамотності в навчальний процес, вважаючи, що це сприяє розвитку у учнів навичок самостійного навчання, кращого орієнтування в інформаційному середовищі і здатності приймати обґрунтовані рішення. Вона також підкреслює, що інформаційна грамотність є основою для успішної професійної діяльності і соціальної адаптації в сучасному інформаційному суспільстві [6].

О. Волошина зазначає, що «предметна інформаційна грамотність» – це система знань, умінь і ціннісних установок, які забезпечують пошук, обробку та зберігання інформації для вирішення елементарних навчально-інформаційних завдань, що виникають у процесі навчання [2].

Інформаційна грамотність являє собою комплекс навичок і вмінь, які набуваються в процесі навчання. Цей комплекс включає також ставлення до самого процесу навчання, а також уміння користуватися інструментальними програмними засобами, такими як інтерактивні посібники, різні методики, групова робота, спілкування з педагогом, інструктором, чиновником, що розглядає скарги школярів/студентів тощо [9].

Аналіз інтерпретацій інформаційної грамотності дозволив сформулювати своє розуміння цього поняття. У нашому дослідженні під поняттям «інформаційна грамотність» будемо розуміти знання, уміння та навички суб'єкта щодо знаходження, оцінки, ефективного використання та застосування потрібної для нього інформації.

В сучасному розвиваючому світі інформаційна діяльність і інформаційна грамотність є невід'ємною частиною молодої людини. Інформаційно-культурне середовище неможливе без комп'ютерних і інформаційних технологій, і володіння комп'ютером та інформаційними мережами є однією з найважливіших компетентностей.

Інформаційна культура має кілька ключових переваг, які суттєво впливають на особистий і професійний розвиток людини.

По-перше, вона дозволяє ефективно орієнтуватися в інформаційному середовищі, що важливо в умовах великої кількості даних та швидких змін. Це включає вміння швидко знаходити необхідну інформацію та оцінювати її достовірність.

По-друге, добре розвинена інформаційна культура сприяє критичному мисленню, що допомагає аналізувати і розуміти інформаційні джерела, уникати маніпуляцій та дезінформації. Це також підтримує процес прийняття обґрунтованих рішень на основі аналізу даних.

По-третє, інформаційна культура полегшує створення нових знань і ідей, оскільки включає навички організації та обробки інформації. Це є особливо корисним у науковій і професійній діяльності, де потрібно інтегрувати різні джерела інформації для досягнення інноваційних результатів.

По-четверте, вона сприяє ефективній комунікації і взаємодії з іншими, оскільки навички в роботі з інформацією допомагають створювати зрозумілі і структуровані повідомлення.

Таким чином, інформаційна культура забезпечує уміння не тільки користуватися сучасними інформаційними технологіями, але й критично підходити до інформаційних ресурсів, що є важливими для успішного навчання, професійної діяльності і соціальної адаптації.

Відповідно, майбутній висококваліфікований фахівець XXI століття – випускник закладу загальної середньої освіти, повинен уміти ефективно використовувати нові засоби інформатики не тільки як інструментарій для своєї повсякденної діяльності, але і як обов'язкові компоненти майбутньої професійної діяльності.

Висновки.

Отже, інформаційна культура є ключовим аспектом сучасної освіти та професійної діяльності, оскільки забезпечує уміння ефективно орієнтуватися в інформаційному середовищі, критично оцінювати інформацію, інтегрувати різні джерела даних і створювати нові знання. Розвинена інформаційна культура сприяє критичному мисленню, обґрунтованому прийняттю рішень і ефективній комунікації, що є важливими для успішної адаптації до швидко змінюваного світу і досягнення особистих і професійних цілей.

Література:

1. Биков В.М. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: теорія та практика. *Наукові записки Національної академії педагогічних наук України*. 2018. 14(1). С. 45-52.
2. Волошина О.К. Медіаграмотність та інформаційна культура в сучасній освіті. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2020. №18. С. 65-72.
3. Гуревич О.П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у трудовому навчанні: проблеми та перспективи. *Трудове навчання в школі*. 2022. №4. С. 35-42.
4. Лапінський С.В. Інформаційні технології у навчальному процесі: формування інформаційної культури учнів. *Інновації в освіті*. 2019. 7(3). С. 66-73.
5. Паламарчук І.О. Інтеграція інформаційної культури в навчальні програми: досвід і перспективи. *Педагогіка і психологія*. 2020. №9. С. 88-95.
6. Соколовська І.В. Інтеграція інформаційної культури в трудове навчання: методичний підхід. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*.

2021. №3. С. 58-65.

7. Співаковський О.В. Інформаційні технології в освіті: методичні рекомендації щодо формування інформаційної культури учнів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. №72(4). С. 55-64.

8. Ткачук С.І. Формування інформаційної культури учнів на уроках трудового навчання: сучасні методики. *Науковий вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2023. №114(2). С. 78-85.

9. Яценко Т.О. Медіакультура як складова інформаційної грамотності учнів у сучасній школі. *Освітній простір*. 2021. №12. С. 102-109.

Abstract: *The article examines the conceptual aspects of information activity and information literacy within the context of information culture. It analyzes the role of information activity as a key component of the modern information environment and emphasizes the importance of information literacy as a necessary skill for effective interaction with information. The authors explore how these elements are interrelated and how they form the foundation for the development of information culture in contemporary education and professional activities. The article also analyzes the challenges and opportunities arising in the process of shaping information culture in the context of rapid technological changes.*

Keywords: *education, competence, information activity, information culture, information literacy.*

Стаття відправлена: 19.08.2024 р.

© Бербец Т.М., Бежанір Є.П.